

6. Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України від 23 листопада 2017 року № 1-р/2017.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-17#Text>

Русасв Андрій Володимирович,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
старший детектив – керівник відділу
Національного антикорупційного бюро
України

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ ДЕТЕКТИВАМИ НАБУ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Одним з важливих кроків, спрямованих на вдосконалення механізму протидії корупції, було запровадження в Кримінальний кодекс (КК) України спеціальних статей, зокрема ст. 366-1 «Декларування недостовірної інформації» (яку Конституційний Суд України визнав неконституційною), і подальше ухвалення Верховною Радою України 2021 року ст. 366-2 «Декларування недостовірної інформації» в новій редакції.

У межах кримінально-правової характеристики розглядуваного кримінального правопорушення зауважимо, що безпосереднім об'єктом цього злочину є система запобігання корупції в Україні в частині встановленого законом порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, суб'єктами декларування [1].

Відповідно до примітки ст. 366-2 КК України, «суб'єктами декларування є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України “Про запобігання корупції” зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [2].

Декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – офіційний електронний документ, який підтверджує певні юридичні факти, його складають за встановленою Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) формою, подає його особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (суб'єкт декларування).

Декларація містить передбачені Законом України «Про запобігання корупції» зафіксовані за допомогою технічних засобів на офіційному вебсайті НАЗК відомості щодо суб'єкта декларування та членів його сім'ї.

Декларація про доходи суб'єкта декларування, яку розміщують на сайті НАЗК, є базовим документом, що підлягає дослідженню та перевірці в межах проведення досудового розслідування в разі вчинення такого кримінального правопорушення [3].

Відповідно до ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», передбачено такі типи декларацій:

- щорічна декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яку подають до 1 квітня звітного року, за минулий рік;

- декларація суб'єкта декларування, який припиняє діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, за період, не охоплений раніше поданими деклараціями;

- декларація особи, яка припинила діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, яку подають наступного року після припинення обов'язку подавати щорічну декларацію як суб'єкта декларування;

- декларація особи, яка претендує на зайняття посади, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, яку подають до призначення або обрання на відповідну посаду, вона містить інформацію за весь звітний рік, який передує року подання заяви на зайняття посади.

Джерелами інформації про декларування недостовірної інформації, цілком обґрунтовано вважає А. М. Черенков, є:

- 1) повідомлення НАЗК;
- 2) повідомлення (публікації) засобів масової інформації;
- 3) самостійне виявлення ознак декларування недостовірної інформації працівником правоохоронного органу (насамперед слідчим, детективом), зокрема, шляхом інформаційно-аналітичної роботи або під час розслідування кримінальних правопорушень;
- 4) заяви (повідомлення) громадян, зокрема викривачів, громадських організацій;
- 5) матеріали інших правоохоронних органів (вони надходять, якщо підслідність не належить органам досудового розслідування, які розпочали кримінальне провадження) [3, с. 136].

Щодо особливостей досудового розслідування/дізнання в умовах воєнного стану, то слід зауважити, що нововведення до положень КПК України надали право Генеральному прокурору (особі, яка виконує його обов'язки), керівнику обласної прокуратури, їх першим заступникам і заступникам доручати здійснення досудового

розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування в разі наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу чи здійснення ним досудового розслідування в умовах воєнного стану[4]. Крім того, заборонено доручати здійснення досудового розслідування кримінального провадження іншому органу досудового розслідування в разі, якщо таке кримінальне правопорушення віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України. Однак є виняток, а саме наявність об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування Національного антикорупційного бюро України чи здійснення ним досудового розслідування в умовах воєнного стану. У такому разі вирішити питання про зміну підслідності можуть тільки Генеральний прокурор або керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

На етапі дізнання для реалізації завдань кримінального провадження та встановлення істини з приводу вчинення згаданого кримінального проступку уповноважені правоохоронні органи здійснюють низку кримінальних процесуальних дій, зокрема слідчі (розшукові) дії. Саме за умови ефективного та якісного проведення слідчих (розшукових) дій отримують основний обсяг доказів стосовно декларування недостовірної інформації.

Декларування недостовірної інформації належить до кримінальних проступків (ч. 4 ст. 12 КК України), а це означає, що під час його розслідування не можна проводити негласні слідчі (розшукові) дії. Зазначене зумовлено тим, що, згідно з ч. 2 ст. 246 КПК України, їх проводять у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб і виключно в кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів [4]. Своєю чергою під час розслідування тяжкого чи особливо тяжкого злочину паралельно з декларуванням недостовірної інформації негласні (слідчі) розшукові дії може бути проведено.

Зауважимо, що у процесі доказування подання завідомо неправдивих відомостей у декларації слід звертати увагу на наявність таких відомостей у заповненій електронній декларації та різноманітні документи (чеки, відомості, договори купівлі-продажу, акти оцінювання нерухомого майна або автотранспорту, електронні гаманці, де можуть зберігатися електронна валюта тощо), які спростовують ці відомості. Якщо особа готувалася внести завідомо неправдиву інформацію в декларацію, вона залишити чернеткові записи як в електронних документах (на персональному комп'ютері, смартфоні), так і в паперовому вигляді, здійснювати електронне листування для отримання консультацій щодо того, у який спосіб ліпше заповнити декларацію, щоб не відображати частину майна або

грошових коштів. Тому ці записи, як електронні, так і на папері, також можуть бути речовими слідами готування до вчиненого злочину. Ідеальними ж слідами можуть бути спогади очевидців, наприклад, купівлі-продажу, оцінюванню рухомого й нерухомого майна тощо [5, с. 271].

Крім того, під час дізнання цього кримінального проступку переважно проводять огляд речей (предметів і документів).

З-поміж об'єктів, які оглядають, слід виокремити такі: декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; вебсторінки НАЗК; вебсторінки, які охоплюють електронні реєстри та бази даних, де може бути відображено інформацію про суб'єкта декларування та його майно тощо.

Детективи НАБУ практикують проведення обшуку в підозрюваної особи за ст. 366-2 КК України або членів її сім'ї чи родичів. Під час обшуку органу дізнання/досудового розслідування доречно залучати спеціаліста в порядку ст. 71 КПК України, який може надати допомогу в огляді, наприклад, комп'ютерної техніки, специфічного об'єкта декларування чи відновлення даних, які було видалено з електронних пристроїв, або надати попередню інформацію щодо перерахунку коштів на офшорні компанії тощо.

На підставі здійсненого дослідження можна дійти висновку, що доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, які пов'язані з декларуванням недостовірної інформації і підтвердження прямого умислу діяння. На етапі дізнання/досудового розслідування для встановлення та підтвердження фактів декларування недостовірної інформації проводиться найчастіше допит осіб (свідків, підозрюваного), огляд речей (предметів і документів), обшук житла чи іншого володіння особи, залучення експерта для проведення експертизи. Крім цього, слідчі (розшукові) дії мають бути ретельно сплановані й виконані в розумні строки та в логічній послідовності щодо отримання якомога більшої кількості доказів. Це пов'язано зі строками давності притягнення до кримінальної відповідальності, оскільки останнім часом Вищий антикорупційний суд України у низці справ ухвалював рішення про закриття кримінальних проваджень відносно діючих чи колишніх народних депутатів України за обвинуваченням у недостовірному декларуванні через закінчення строків давності.

Слід констатувати, що підсудні та їх захисники зловживають своїми процесуальними правами і використовують запроваджений в Україні воєнний стан для затягування розгляду справи, там самим створюють умови для унеможливлення розгляду кримінальної справи судом по суті. Це вкрай негативно впливає на ефективність

дізнання/досудового розслідування щодо декларування недостовірної інформації і потребує невідкладних законодавчих змін.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар до ст. 366-1 Кримінального кодексу України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KK007302?an=2>.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Черенков А. М. Використання державних реєстрів та автоматизованих баз даних в процесі доказування незаконного збагачення. *Європейські перспективи*. 2018. № 1. С. 123–128.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

5. Пересада А. В. Криміналістична характеристика декларування недостовірної інформації. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 4. С. 266–273. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.84.266-273>.

Русанівська Діна Дмитрівна,

здобувач наукового ступеня доктора
філософії кафедри криміналістики та
судової медицини

Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАХИСНИКА ЧИ ПРЕДСТАВНИКА ОСОБИ

З моменту прийняття Кримінального процесуального кодексу України (КПК – далі КПК України) було внесено ряд змін та доповнень до колізійних, а інколи і спірних питань, які виявлялися в ході практичної діяльності правоохоронних органів із застосування вказаного законодавчого документу, які за своєю суттю направлені на оптимізацію процесу розслідуванні і виконання завдань кримінального судочинства. У цьому аспекті слушно видається думка В. Г. Дрозд, яка зазначала, що завдання кримінального провадження можуть бути належним чином виконані, а права, свободи та законні інтереси його учасників надійно захищені лише за умови, що кожному факту порушення закону надаватиметься належна правова оцінка шляхом установлення відповідності обставин події, що містить ознаки кримінального правопорушення, фактичним даним. Чітка правова